

تاریخ مختصر موسیقی ایران
تقی بینش
نشر هوای تازه

استاد تقی بینش را می‌توان از جمله کسانی دانست که با دلی آگاه و چشمی بصیر، آرام و صبور پایه‌های درخوری برای موسیقی ایران بنا نهاد. یکی از اهداف او مطرح کردن غنای موسیقی ایرانی و علمی بودن آن در تمامی ابعاد و اراهه‌ی سهم عمده‌ای است که موسیقی‌دانانی چون فارابی، ابن سینا، اسحق کندی، صفی‌الدین ارموی و عبدالقادر مراغه‌ای و دیگران در علمی کردن موسیقی در سطح جهان و به ویژه در سرزمین‌های اسلامی داشته‌اند.

بینش بر آن بود تا پیوندی میان موسیقی قدیم و معاصر ایران ایجاد کند و تلاش وی در راه بازیابی ریشه‌های موسیقی نوین ایران در موسیقی قدیم ایران بوده است. وی یکی از اهداف خود را بیان این موضوع قرار داده بود که فاصله‌ای میان موسیقی علمی و نظری وجود ندارد و نباید آن را دو رشته جدا از هم و بیگانه دانست و خود نمونه‌ی بارز ترکیب این دو با هم بود. او موسیقی عملی را نزد استاد علی اکبر خان شهبازی و موسیقی نظری را به سبب علاقه‌ی شخصی و پاسخ به نیاز جامعه برای دانستن مبانی نظری موسیقی ایران پیگیری نمود.

تاریخ مختصر موسیقی ایران، خلاصه‌ای است از تاریخ و تئوری موسیقی ایران از قدیم تا امروز نوشته شده است و چاپ چهارم آن اکنون منتشر می‌شود. کتاب در چاپ‌های جدید خود با اضافاتی همراه شده (سالشمار زندگی و آثار استاد) که به همت سیدعلیرضا میرعلی نقی فراهم شده است. نویسنده، پژوهش دربارہ‌ی تاریخ موسیقی ایران آن هم به صورت علمی و صحیح را کاری دشوار می‌داند، به ویژه آن بخشی که مربوط به دوران باستان است و کمبود مدارک به این دشواری می‌افزاید، همچنان که بازتاب ذوق و سلیقه که از عوامل اصلی و بنیانی موسیقی محسوب می‌شود به گونه‌ای دیگر کار پژوهش را دشوار می‌سازد. وی معتقد بود نباید دایره‌ی پژوهش را در مرزهای کنونی ایران محدود ساخت، چرا که آن نقاطی که در طی تاریخ از ایران جدا شده‌اند و با آن که به ظاهر جدایی گرفته‌اند، اما نام و یادشان در ردیف‌های موسیقی سنتی ایران و آهنگ‌های زیبای ایرانی مخلد شده است، از جمله موالیان نام محله‌ای بوده در بخارا که موالی یا متعلقان سلطان در آنجا سکونت داشته‌اند و اکنون اسم گوشه‌ای است در دستگاه همایون یا گوشه‌ی خاوران در دستگاه ماهور که نام ناحیه‌ای در شمال خراسان بوده و اکنون شامل شهرهایی چون نسا و ابیورد است.

تقی بینش تاریخ موسیقی ایران را به دو دوره‌ی اصلی تقسیم می‌کند: دوران باستانی و دوران اسلامی که هر یک دارای تقسیمات فرعی است، چنان که دوران باستانی را شامل دوره‌ی اساطیری و نزدیک به تاریخ مانند پیشدادیان و کیانیان در شاهنامه‌ی فردوسی، هخامنشی، پارتی و ساسانی دانسته و از دوره‌ی سلوکی به لحاظ غیرایرانی بودن صرف نظر کرده است، با این نگاه که تاریخ هر علمی، به یک مفهوم نمودار آن علم است. به نظر بینش تاریخ موسیقی ایران از یک سو می‌تواند سیر تاریخی و تطور این هنر زیبا را نشان دهد و از سوی دیگر نشان‌دهنده‌ی استحاله‌ی نظام علمی موسیقی ایران و تکامل تدریجی آن باشد.

در بحث موسیقی دوران اسلامی وی معتقد است همان‌گونه که موسیقی ایرانی تا اندازه‌ای تحت تأثیر موسیقی عربی قرار گرفته، اما موسیقی عربی نیز از نفوذ موسیقی ایرانی بی‌نصیب نمانده است و از این جاست که دو واژه‌ی زیر و بم نام دو سیم ساز را همانند دوره‌ی وسطا فرس - اسم پرده‌ای یا فاصله‌ای کارآرا در عود و آثار موسیقی‌شناسانی نظیر کندی که عرب بوده است، می‌بینیم.

بینش در این کتاب با استفاده از شواهد و مدارک معتبر تاریخی، علمی و ادبی، موسیقی ایران را از دورترین زمان می‌شکافد و از تحقیقات موسیقی‌شناسانی چون فارمر، شیلوا و آکرمن استفاده می‌کند. همچنین کتاب دارای تصاویری از یادگارهای تاریخی، اسناد مکتوب موسیقی، نغمه‌نگاری‌ها، جدالولی از گام‌های قدیمی و غیره است و به شرح زندگانی بزرگان موسیقی این سرزمین از جمله فارابی، خوارزمی، خواجه نصیر، عبدالقادر مراغی، صفی‌الدین ارموی، جامی و هنرمندان متأخر پرداخته است.